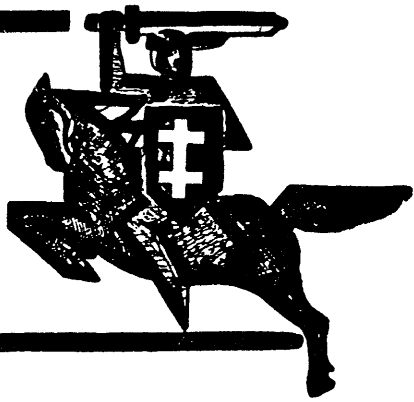
БАЦЬКАЎШЧЫНА

ГАЗЭТА ВЫХОДЗІЦЬ РАЗ У ТЫДЗЕНЬ — ЦАНА 30 Н. ФЭН.

ВОРГАН БЕЛАРУСКАЙ НАЦЫЯНАЛЬНА-ВЫЗВОЛЬНАЙ ДУМКІ

DIE WEISSRUTHENISCHE ZEITUNG „BAČKAUŠČYNA“ („VATERLAND“)

Herausgeber: Wladimir BORTNIK

Postadresse: Die Weissruthenische Zeitung „Baćkauščyna“ („Das Vaterland“), (13 b) München 19, Schliessfach 69.

Druck. „LOGOS“, Buchdruckerei u. Verl., G.m.b.H., München 19, Bothmerstr. 14

Цана: Нямеччына: на год. — 14,— м.; 6 м-цаў — 7,50 м.; 3 м-цы — 4,25 м.; **ЗША і Канада:** на год — 8,— д.; 6 м-цаў — 4,50 д.; 3 м-цы — 2,50 д.; 1 нумар — 0,20 м. **Ангельшчына й Аўстралія**: 39 шыл.; 21 шыл.; 12 шыл.; 1 шыл; **Бэльгія:** 210 фр.; 120 фр.; 75 фр.; 5 фр. **Францыя:** 800 фр.; 450 фр.; 250 фр.; 20 фр. **Аргентына:** 80 пэз.; 45 пэз.; 25 пэз.; 2 пэз. **Перасылка летніцкай поштай каштуе падвойна. Падвойныя нумары каштуюць падвойна. Паадзіночныя нумары газэты разам з «Каласкамі» ўважаюцца за падвойныя.**

Банковае конто: Zeitung „Baćkauščyna“, Konto Nr. 357-125, Bay. Hypotheken- u. Wechselbank, München.

LE JOURNAL BIELORUSSIEN „LA PATRIE“ | DIE WEISSRUTHENISCHE ZEITUNG „DAS VATERLAND“ | THE BELORUSSIAN NEWSPAPER „THE FATHERLAND“

№ 47 (582) — Нядзеля 10-га сьнежня 1961 г. — ГОД ВЫДАНЬНЯ 15

Брутальныя акты Масквы

На першы пагляд можна было-б сказаць, што за апошнія тыдні ў міжнароднай палітыцы нічога новага ня дзеецца. Быццам-бы — зацішша. Хрушчоў заняўся хаосам цалінная гаспадаркі і ня трывожыў заходіх кіраўнікоў сваімі пагрозьлівымі лістамі ды зваротамі. Ядзерныя выпрабаваньні ў Савецкім Саюзе спыніліся, і заходнія пацыфістыя і аптымістыя ўсьцешыліся — тымбольш, што савецкі ўрад выказаў пажаданьне ўзнавіць жэнэўскія перамовы аб спыненьні ядзерных выпрабаваньняў — перамовы, якія трывалі трыццаць чатыры месяцы й якія сарваў савецкі ўрад, пачынаючы сваю апошнюю сэрыю выпрабаваньняў.

Аднак у гэтым, быццам-бы, зацішшы савецкія дыпляматы праводзілі жывую дзейнасьць і — як ні сумна — мелі немалыя посьпехі. Тут прыгадаем толькі тры факты: справа Фінляндыі, жэнэўская нарада і кангалеская праблема.

Фінскі прэзыдэнт Кэконэн, вярнуўшыся з свае «Каносы» — Новасібірску, рабіў спробы супакоіць грамадзтва Фінляндыі й Скандынаўскіх краінаў, што быццам-бы ў Новасібірску нічога пагрозьлівага ня здарылася. Аднак, бачна, Кэконэн крыху больш расказаў свайму ўраду і ўрадам Скандынавіі, доказам чаго зьяўляюцца паважныя зьмены. Зрэшты, пэўныя дэталі з сумных перамоваў у Новасібірску прасачыліся ў прэсу. Ужо самое падарожжа прэзыдэнта сувэрэннай дзяржавы ў далёкі сібірскі горад было паніжаючым. Вызначаючы Кэконэну сустрэчу ў Новасібірску, Хрушчоў ужо выявіў сваю брутальнасьць. Ня менш брутальным быў Хрушчоў і падчас гутарак з сваім госьцем. Ён бясцырымонна ўмешваўся ўва ўнутраныя справы Фінляндыі і навет ставіў дамаганьні адносна пэрсанальнага складу кіраўніцтва дзяржавы. Аб гэтым, пэўна, публічна не гаворыцца, аднак ніхто ня сумляваецца, што вынікам пагрозаў Хрушчова была адмова Гонка ад кандыдатуры на становішча прэзыдэнта Фінляндыі, хоць ён меў вялікія шансы быць выбраным. Цяпер старшыня фінскага парляманту Фагэргольм зрабіў прапанову ўсім партыям канстытуцыйна прадоўжыць кадэнцыю прэзыдэнта Кэконэна. Гэта проста, каб супакоіць маскоўскага мядзьведзя. Слушна зазначыла швэдзкая прэса, што Фінляндыя мае быць маскоўскай зброяй супраць Скандынавіі і заходніх дзяржаваў, чаго і трэба было Хрушчову.

Як мы казалі, сёлета савецкі ўрад сарваў жэнэўскія перамовы аб атамных выпрабаваньнях і пачаў вялікую сэрыю гэтых выпрабаваньняў, уключна з наймагутнейшай бомбай. Але скончыўшы гэтую сэрыю, савецкі ўрад выказаў ахвоту ўзнавіць гэтыя жэнэўскія «пабалачкі». Зразумела, што Захад пайшоў насустрач гэтым «гуманным» пажаданьням савецкага ўраду. Жэнэўскія перамовы адносна спыненьня ядзерных выпрабаваньняў ўзнавіліся. І тут заходнія дзяржавы наткнуліся на прыкрае рашчараваньне. Савецкі дэлегат Царапкін адразу заявіў, што ён ня толькі ня мае намеру йсьці на нейкія далейшыя кампрамісы, але й адклікае ўсе дамоўленасьці, якія былі дасягнутыя маруднай працай падчас амаль трохгадовых перамоваў.

Гэта быў яшчэ адзін брутальны акт Масквы, які яшчэ раз даказаў сьвету, што маскоўскія верхаводы згодныя на перамовы толькі на іхных умовах, а перамовамі з кампрамісамі зусім не зацікаўленыя. Заходнія прадстаўнікі сказалі Царапкіну, што выяжджаюць з Жэнэвы на неакрэсьлены тэрмін...

Заходнія прадстаўнікі мелі слушнасьць, але некаторыя заходнія газэты, не гаворачы пра камуністычныя, зганілі гэты крок. Гэтыя газэты цьвердзяць, што з савецкай дэлегацыяй ўсё-ж трэба дамаўляцца, калі савецкія згаджаюцца гаварыць. Аб чым гаварыць, як доўга можна пераліваць з пустога ў парожняе — газэты канкрэтна не гавораць, бо і самі ня ведаюць, што сказаць...

Апошнія дэбаты ў Радзе Бясьпекі АЗН, адносна кангалескай праблемы таксама ня ўзбуджаюць радасных рэфлексыяў. Савецкі дэлегат аж тры разы выкарыстаў права вэта супраць амэрыканскіх папраvак да рэзалюцыі, каб Генэральны Сакратар АЗН меў права ўжыцьця вайсковай сілы ня толькі супраць Катангі, але і супраць іншых правінцыяў, дзе выяўляюцца непарадкі, як напрыклад супраць камуністычнага Гізэнгі.

У выніку савецкай інтэнсыўнай акцыі Рада Бясьпекі прыняла пастанову толькі супраць Катангі. Калі-ж Генэральны Сакратар АЗН У Тант зазначыў, што ён уважае больш мэтазгодным прытрымоўвацца папярэдніх пастановаў у справе Конга, гэта значыць у першую чаргу рэагаваць там, дзе пагражае найбольшая небясьпека, савецкі дэлегат войстра выступіў у абароне Гізэнгі. Зорын нахабна перасьцерагаў У Танта, што ён узыходзіць на небясьпечны шлях і пагрозьліва прыгадаў У Танту сумны лёс ягонага папярэдніка — Дага Гамэршэльда.

Брутальнасьць маскоўскага дыплямата тут пераступіла ўсе межы дыпляматычнай прызваітасьці...

І вось цяпер ствараецца запраўды парадаксальнае палажэньне: войска АЗН, якая ўтрымоўваецца коштам заходніх дзяржаваў (бо краіны камуністычнага блёку «байкатуюць» гэтую арганізацыю і ўжо гадамі ня плацяць складак) будзе змагацца супраць Катангі — адзінай шчыра прыхільнай да Захаду правінцыі Конга. Карацей кажучы, войска АЗН за амэрыканскія грошы будзе дзеіць на карысьць Масквы...

Ці-ж гэта не парадоксы?

Усё гэта было-б сьмешным, калі-б ня было сумным...

пс

Другі Інтэрнацыянальны Кангрэс
на тэму палітычнай вайны Саветаў

У мінулым годзе «Бацькаўшчына» дакладна інфармавала аб праведзеным у Парыжы першым Інтэрнацыянальным Кангрэсе на тэму палітычнай вайны Саветаў. Сёлета ад 18 да 22 лістапада ў Рыме адбыўся другі Кангрэс на гэтую-ж тэму.

Як і летась, сёлетні Кангрэс ставіў сабе ў васноўным за мэту вывучэньне савецкіх мэтадаў вядзеньня халоднай вайны й выпрацаваньне мэтадаў супрацьдзеяньня ім. Арганізатарам сёлетняга Кангрэсу была Італьянская Ліга Свабоды, у якую ўваходзяць выдатныя палітычныя, грамадзкія і культурныя дзеячы Італіі. На Кангрэсе былі прысутныя прадстаўнікі 51 краіны Эўропы, Паўночнай і Паўдзённай Амэрыкі і Азіі, — палітыкі, парлямантары, прадстаўнікі грамадзкіх арганізацыяў, пісьменьнікі, журналістыя. Шырака былі прадстаўленыя таксама паняволеныя камуністымі краіны Эўропы і Азіі антыкамуністычнымі сіламі на эміграцыі — таксама й паняволеныя народы ў межах СССР. Ад Беларусаў у Кангрэсе брала ўдзел 5 асобаў, у іхным ліку і Прэзыдэнт Рады БНР Мікола Абрамчык.

На працягу 4 дзён працы Кангрэсу было прачытана каля 30 дакладаў, у якіх былі падрабязна прааналізаваныя ўсе аспэкты камуністычнай дзейнасьці ў некамуністычных краінах — камуністычная прапаганда, інфільтрацыя камуністых у дзяржаўныя і прыватныя ўстановы й арганізацыі вольнага сьвету, акты камуністычнага сабатажу, правакацыі бунтаў — аж да забойства паасобных людзей. Шмат часу на Кангрэсе было прысьвечана дыскусіям.

Ува ўсіх выступленьнях дэлегатаў Кангрэсу галоўны націск клаўся на неабходнасьць каардынацыі высілкаў вольных краінаў з мэтай супрацьдзеяньня палітычнаму наступу камуністых. Прамоўцы былі згодныя ў тым, што ў свабодным спаборніцтве ідэяў камуністыя заўсёды прайгралі-б, бо ідэалы запраўднай свабоды і дэмакратыі зьяўляюцца вечнай, непераходнай прыцягальнай сілай для ўсіх людзей і народаў; што прыцягальная сіла ідэалаў свабоды асабліва моцная там, дзе свабода здушаная.

Шмат было сказана таксама аб тым, што дасюль камуністыя пры дапамозе шырока разгорнутага і добра зарганізаванага фронту халоднай вайны здолелі атрымаць шэраг перамогаў над Захадам без адкрытых ваенных дзеяньняў, а таксама аб тым, што Захад не ўсьведамляў сабе важнасьці адпаведнай ідэялягічна-палітычнай контратакі і нічога або амаль нічога не рабіў у кірунку арганізацыі органаў і сяродкаў супрацьдзеяньня. Таму, неабходнасьць безадкладнага стварэньня такіх органаў, якія стала й сыстэматычна праводзілі-б працу ў галіне палітычнай вайны з камунізмам падкрэсьлівалася ўсімі ўдзельнікамі Кангрэсу. Падкрэсьлівалася таксама і тое, што дзейнасьць фронту палітычнай вайны не павінна абмяжоўвацца толькі абароннымі мерапрыемствамі, а павінны мець унівэрсальны характар, гэта значыць яна павінна пашырацца таксама й на краіны камуністычнага блёку. Шмат прадстаўнікоў вольных краінаў энэргічна выступалі за права нерасейскіх народаў СССР на сваю дзяржаўную незалежнасьць.

Дарэчы, аб усім гэтым гаварылася й на першай, Парыскай канфэрэнцыі. Былі тады прынятыя й адпаведныя рэзалюцыі. Аднак, ня гледзячы на ўсю пераканальнасьць падаваных фактаў і доказаў, за год часу нічога канкрэтнага створана ня было. Таму аўтару гэтых радкоў, а як выявілася з прыватных гутарак і выступленьняў на Кангрэсе — бальшыні ўдзельнікам здавалася, што гэтым разам Кангрэс зоймецца больш канкрэтнымі справамі, а менш паўтараньнем агульнаведамых фактаў пра камуністычную пагрозу. Арганізатары-ж Кангрэсу былі, відаць, іншай думкі. Якой — мы дакладна ня ведаем. Але канцэнтрацыя высілкаў і гэтага Кангрэсу на шырокім раскрыцьці пагрозы камуністычнай інфільтрацыі дае падставы прыпушчаць, што ініцыятары творчага фронту ўсё-ж яшчэ ня зусім пэўныя ў шырэйшай падтрымцы іхных пачынаў у першую чаргу з боку ўрадаў некамуністычных краінаў, якія ў сваіх дачыненьнях да камуністычнага блёку далей прытрымліваюцца звычайна старых, хоць і памылковых, мэтадаў.

Таму, не бяз пэўнай дозы незадаваленьня паведамляем нашым чытачом, што, як і папярэднім разам, сёлетні Кангрэс закончыўся таксама толькі прыняцьцем шэрагу рэзалюцыяў адносна тых мэтаў, якія павінны легчы ў васнову творанага фронту палітычнай вайны і адносна некаторых практычных мерапрыемстваў на будучыню. Кангрэс на месцы не стварыў ніякага органу, якому было-б даручана праводжаньне вызначаных у рэзалюцыях мерапрыемстваў і ад якога на наступным Кангрэсе можна было-б дамагацца інфармацыі аб праведзенай працы.

Арганізатары Кангрэсу, наўсуперак выказваньням дэлегатаў, выявілі такса-

(Заканчэньне на 2-ой бачыне)

Незайздросныя пэрспэктывы сельскай гаспадаркі ў Беларусі

Паводля праграмы камуністычнай партыі Савецкага Саюзу ўжо сучаснае пакаленьне савецкага грамадзтва будзе жыць пры камунізьме. Пабудову камунізму прадбачыцца ажыцьцявіць на працягу дваццаці гадоў. За гэты час, паводля тэй-жа, будзе створана «матарыяльна-тэхнічная база камунізму ўва ўсіх галінах народнай гаспадаркі Савецкага Саюзу.

Дзеля дасягненьня пастаўленай мэты, камуністычная партыя разьлічвае, поруч зь існуючай «магутнай прамысловасьцю», стварыць квітнеючую сельскую гаспадарку. Ужо ў першым дзесяцігодзьдзі будаўніцтва камунізму высокапрадукцыйная сельская гаспадарка павінна забясьпечыць усё насельніцтва краіны багатым асартымэнтам высокаякасных прадуктаў харчаваньня, а прамысловасьць — дастатковай колькасьцю сыравіны.

Для пасьпяховага будаўніцтва ў галіне сельскай гаспадаркі **партыя** бярэ на сябе абавязак арганізаваць у калгасах і саўгасах высокі ўздым вытворчасьці Дэкляруецца, што сельская гаспадарка будзе забясьпечана сучаснай тэхнікай, штучнымі ўгнаеньнямі, хімікатамі і падрыхтаванымі кваліфікаванымі кадрамі.

У выніку ўсіх гэтых мерапрыемстваў, як адзначана ў новай праграме партыі, усе калгасы, у тым ліку і самыя закінутыя і захудалыя, ператворацца ў эканамічна моцныя і прыбытковыя гаспадаркі. Аднак «цудоўнае ператварэньне» эканамічна слабых калгасаў будзе праводзіцца на зусім іншых падставах, чымся гэта было дасюль. Цяпер савецкая дзяржава ня будзе ператвараць захудалыя калгасы ў саўгасы. На гэта патрабуецца шмат сродкаў. Эканамічна слабыя калгасы за кароткі тэрмін павінны **адданай працай** падняць прадукцыйнасьць у грамадзкай гаспадарцы. Камуністычная партыя абяцае гэтым калгасам дапамагчы арганізацыйнымі мерапрыемствамі.

Паводля новай праграмы, калгасны лад і надалей зьяўляецца праверанай дарогай, якая прывядзе калгаснае сялянства да камунізму. У будучыні, маўляў, эканамічны росквіт калгаснай сыстэмы створыць спрыяльныя ўмовы для аб'еднаньня каапэрацыйна-грамадзкай уласнасьці ў вадну камуністычную ўласнасьць.

У сыстэме сельскай гаспадаркі на час будаўніцтва камунізму саўгасам вызначаецца асабліва важная роля. Саўгасы, як вядучыя сацыялістычныя прадпрыемствы, павінны будуць паказаць калгасам спосабы і мэтады прыкладнай працы ў грамадзкай гаспадарцы.

Паводля праграмы партыі, будаўніцтва камунізму ў сельскай гаспадарцы будзе ажыцьцяўляцца на працягу двух пэрыядаў. У першым дзесяцігодзьдзі (1961-1970) сельская гаспадарка павінна павялічыць прадукцыю ў два з паловай разы і ня толькі дагнаць, але і перагнаць Злучаныя Штаты Амэрыкі ў прадукцыі на душу насельніцтва.

У другім дзесяцігодзьдзі (1971-1980) адначасна з стварэньнем матарыяльна-тэхнічнай базы для «камуністычнага грамадзтва» і мае надыйсьці час дзеля ажыцьцяўленьня камуністычнага прынцыпу — разьмеркаваньня прадуктаў і іншых рэчаў паводля патрэбы.

Аб усіх гэтых фантастычных плянах будаўніцтва камунізму нядаўна выступіў з дакладам на сходзе партыйнага актыву ў Менску сакратар ЦК камуністычнай партыі Беларусі Мазураў. У сваім дакладзе Мазураў адзначыў, што XXII зьезд партыі паводля велічы абмеркаваньня пытаньняў да гэтага часу ня меў сабе роўных. Мазураў з падхалімствам адзначыў, што ўсе пляны пабудовы камунізму ў Савецкім Саюзе ўсебакова аргумэнтаваныя ў «глыбока навуковым дакладзе вернага ленінца М. С. Хрушчова».

У дакладзе Мазураў сказаў, што Беларусь адстае ў вытворчасьці збожжа, а гэта ў сваю чаргу выклікае адставаньне вытворчасьці мяса і малака. Каб выправіць палажэньне, Мазураў патрабуе павялічыць вытворчасьць збожжа ў калгасах і саўгасах больш чымся ў два разы да канца сямігодкі гэта значыць да 1965 году. Толькі пры выкананьні ягонай прапановы, Мазураў спадзяецца, што будуць задаволеныя ўсе патрэбы ў збожжы на Беларусі.

Мазураўскія патрабаваньні зьяўляюцца ня менш фантастычнымі, як і ўся новая праграма камуністычнай партыі.

Падамо вельмі простыя разьлікі. Паводля савецкіх зьвестак, калгасы й саўгасы Беларусі засявалі ў 1950 годзе збожжавымі культурамі тры мільёны 393 тысячы гэктараў. З гэтай плошчы было сабрана 2 мільёны 684 тысячы тонаў збожжа. Сярэдняя ўраджайнасьць за 1949-1953 гады складала 6,2 цэнтнары з гэктара. У 1960 годзе было засеяна пад збожжавымі культурамі 2 мільёны 662 тысячы гэктараў, або на 730 тысяч гэктараў менш, чымся дзесяць гадоў таму. Агульны збор збожжа складаў толькі 2 мільёны 312 тысяч тонаў, або 372 тысячы тонаў менш, чымся ў 1950 годзе. Ураджайнасьць за дзесяць гадоў ня толькі не павялічылася, а зьнізілася да 6 цэнтнэраў з гэктара.

У 1960 годзе на Беларусі налічвалася 8 мільёнаў 228 тысяч насельніцтва. Такім чынам, вытворчасьць збожжа на душу насельніцтва складае толькі 282 кіляграмы. З гэтай мізэрнай нормы трэба выдзеліць значную частку на адкорм і ўтрыманьне жывёлы. З агульных збораў збожжа выдзяляюцца таксама і насенныя фонды.

Апрача таго Мазураў паведаміў партыйнаму актыву, што вытворчасьць мяса ў калгасах і саўгасах у параўнаньні з мінулым годам зьменшылася на 11 пра-

(Заканчэньне на 2-ой бачыне)

ДА ПАДПІШЧЫКАЎ І ПРАДСТАЎНІКОЎ «БАЦЬКАЎШЧЫНЫ»

З прычыны таго, што за апошнія гады падвоіліся кошты друку й паперы й не павышалася ў сувязі з гэтым цана газэты, з новага 1962 году ўводзіцца наступная падпісная цана на газэту:

Краіны:	за год	за паўгода
Нямеччына й іншыя краіны Эўропы бяз Францыі й Ангельшчыны	25 н. м.	12,5 н. м.
Францыя	25 н. ф.	12,5 н. ф.
ЗША й Канада	13 дал.	6,5 дал.
Ангельшына й Аўстралія	60 шыл.	30 шыл.

Перасылка лётніцкай поштай у ЗША й Канаду каштуе падвойна, а ў Аўстралію й краіны Паўдзённай Амэрыкі — патройна. Для паўдзённаамэрыканскіх краінаў цана раўназначная зь Нямеччынай.

Адміністрацыя

Дэклярацыя амэрыканскай дэлегацыі ў АЗН

На дамаганьне савецкага ўраду, на парадак дня апошняй асамблеі Арганізацыі Задзіночаных Нацыяў было пастаўлена зноў пытаньне аб ліквідацыі каляніялізму. У вольным сьвеце усім зразумела, што пытаньне гэтае савецкі ўрад ставіць у першую чаргу дзеля таго, каб адцягнуць увагу сусьветнай грамадзкай думкі ад найбольш актуальнага пытаньня — савецкага каляніялізму. У сувязі з гэтым, дэлегацыя Злучаных Штатаў у Арганізацыі Задзіночаных Нацыяў зьвярнула ўвагу на гэтае пытаньне ўсіх дэлегацыяў АЗН у адмысловым мэмарандуме. Вось зьмест галоўных пунктаў гэтага мэмарандуму.

На пачатку свайго мэмарандуму дэлегацыя Злучаных Штатаў сьцьвярджае, што камуністыя зусім сьведама намагаюцца падарваць усе высілкі Задзіночаных Нацыяў ў кірунку ліквідацыі праблемы каляніялізму на Захадзе. Прычынай гэтага зьяўляецца той факт, што пасьля разьвязаньня гэтай праблемы ўся ўвага АЗН была-б няўхільна ськіраваная на палажэньне ў камуністычным сьвеце, у якім Савецкі Саюз зьяўляецца найбольшай каляніяльнай імпэрыяй, якую дасюль ведала гісторыя.

Далей у мэмарандуме дэлегацыі Злучаных Штатаў пры АЗН даюцца адказы на такія пытаньні: чаму Савецкі Саюз на працягу апошніх двух гадоў намагаўся адабраць ініцыятыву ў каляніяльнай праблеме ад афрыканска-азіяцкіх дзяржаваў? Чаму ён прабаваў унесьці ў гэтую праблему элемэнты халоднай вайны і нязгоду? Чаму савецкі ўрад хацеў адцягнуць увагу АЗН ад рэалістычнага разьвязаньня каляніяльнага пытаньня? Адказ просты: усё гэта таму, што ўрад Савецкага Саюзу баіцца, што ў выпадку пасьпяховага разьвязаньня рэштак каляніяльнага пытаньня на Захадзе, АЗН сканцэнтруе сваю ўвагу на імпэрыю, якая завецца Савецкім Саюзам.

Далей у амэрыканскім мэмарандуме гаворыцца, што калі ў Афрыцы і ў Азіі на працягу апошніх гадоў узьнікае адна сувэрэнная нацыя за другой, дык зусім супрацьлежны працэс адбываецца ў засягу дзеяньня Савецкага Саюзу. Незалежныя краіны — шмат зь якіх тыя, якія нядаўна вызваліліся ад панаваньня нацыстых, былі зноў акупаваныя камуністычнай мяншынёй пры дапамозе збройнай сілы Савецкага Саюзу. Аднак, амэрыканскі мэмарандум ў справе савецкага каляніялізму ня спыняецца толькі на гэтым факце. Ён прыгадвае аб збройным паняволеньні Савецкай Расеяй народаў былой Расейскай царскай імпэрыі, якія абвесьцілі свае незалежныя дэмакратычныя дзяржавы. У гэтым мэмарандуме прыгадваецца таксама аб жахлівых дэпартацыях цэлых нацыянальнасьцяў, аб чым гаварыў у свой час і сам Хрушчоў у сакрэтнай прамове на XX зьезьдзе КПСС. Ахвярамі гэтай экспансіі Савецкага Саюзу, — гаворыцца ў амэрыканскім мэмарандуме, — сталіся народы, якія любяць свабоду гэтак-жа, як народы Афрыкі, Азіі і Амэрыкі, і яны павінны мець такія-ж правы, як народы прыгаданых кантынэнтаў. Савецкі Саюз праглынуў цэлы шэраг дзяржаваў і народаў, парушаючы ўмовы і не даючы народам права свабодна пастанаўляць аб сваім лёсе. Гэта тычыцца і народаў цяперашняга Савецкага Саюзу.

На тэрыторыі СССР савецкая ўлада ніколі не давала апанаваным ёй народам права на самавызначэньне. У мэмарандуме дэлегацыі ЗША прыгадваюцца словы Сталіна, які казаў: калі гэтае права супярэчыць інтарэсам работніцкай клясы — замацаваць сваю ўладу — дык права на самавызначэньне ня можа стаяць на перашкодзе ў змаганьні гэтай клясы за ейную дыктатуру. Інакш кажучы, камуністыя прызнаюць права на самавызначэньне толькі на тых тэрыторыях, якія не знаходзяцца пад панаваньнем камуністых.

Мэта савецкай улады, — гаворыцца далей у амэрыканскім мэмарандуме, перададзеным усім дэлегацыям АЗН, — не дапамагаць народам, якія знаходзяцца пад іхным панаваньнем, здабыць незалежнасьць, а наадварот — нішчыць усё, што спрыяе захаваньню іхнай нацыянальнай самабытнасьці. Гэта пацьверджваюць словы Хрушчова на XXII зьезьдзе КПСС: «Нават найменшыя праявы нацыяналізму трэба вынішчаць з бескампраміснай рашучасьцяй бальшавіка». Гэтая рыса адрозьнівае савецкі каляніялізм ад усіх іншых гістарычных прыкладаў здушваньня свабоды. Савецкая ўлада намагаецца ня толькі здушваць свабоду, але і зьнішчаць усякае жаданьне і імкненьне да свабоды.

У мэмарандуме амэрыканскай дэлегацыі пры АЗН далей гаворыцца: «Народы сьвету дзеля ўласнага дабра ня могуць забыцца наступных фактаў: папершае — кітайска-савецкі блёк — гэта найбольшая каляніяльная імпэрыя, якая існавала на працягу ўсяе гісторыі людзтва; падругое — гэта адзіная імпэрыя ў сучасныя часы, якая не жадае ліквідавацца, а наадварот — намагаецца пашыраць свае ўплывы ўва ўсіх кірунках; патрэйцяе — савецкая каляніяльная сыстэма — гэта найбольш жорсткая сыстэма на працягу ўсяе гісторыі; гэта сыстэма, якая плянуе зьнішчыць нацыянальную індывідуальнасьць народаў ізаляваць іх ад вонкавага сьвету; пачацьвертае — савецкая імпэрыя — гэта адзіная з імпэрыяў апошняга часу, у якой ніводзін з паняволеных народаў ніколі не атрымаў права пастанаўляць аб сваёй долі»

Мэмарандум дэлегацыі ЗША пры АЗН канчаецца словамі прэзыдэнта Кэнэды, якія ён сказаў на форуме АЗН 25-га верасьня: «абмяркуйма цалкам праблему каляніялізму і застасуйма прынцып свабоднага выбару ды правядзем свабоднае волявыяўленьне ў кожным кутку зямной кулі».

Другі Інтэрнацыянальны Кангрэс...

(Заканчэньне зь 1-ай бачыны)

Другі інтэрнацыянальны кангрэс на тэму палітычнай вайны Саветаў

ма вялікую асьцярожнасьць у падыходзе да пастаноўкі пытаньня аб палітычнай будучыні паняволеных камунізмам народаў. Запрапанаваная імі рэзалюцыя абмяжоўвалася «правам усіх народаў на самавызначэньне». Гэта выразна не задавальняла прадстаўнікоў паняволеных народаў. Як ведама, «права на самавызначэньне «гарантуе» і савецкая канстытуцыя... Дыскусія на гэтую тэму кампліквалася яшчэ тым, што дэлегатам ня былі разасланыя загадзя тэксты рэзалюцыяў. Некаторыя з прадстаўнікоў паняволеных народаў Усходняй Эўропы (АБН) запрапанавалі ўнесьці ў рэзалюцыю папраўку з дамаганьнем ліквідацыі апошняй у сьвеце расейскай камуністычнай імпэрыі і аднаўленьня дзяржаўнай незалежнасьці нерасейскіх народаў Савецкага Саюзу. Калі старшыня Кангрэсу зыгнараваў папраўку, прыгаданая група пакінула залю паседжаньняў. Паўстала напружанае палажэньне. Арганізатары Кангрэсу пачалі шукаць кампрамісу. Выраз «права на самавызначэньне» быў заменены «вызваленьнем». Была запрапанаваная і прынятая яшчэ адна рэзалюцыя, у якой зьмяшчалася дамаганьне паставіць на разгляд Генэральнай Асамблеі Арганізацыі Задзіночаных Нацыяў пытаньне ліквідацыі савецкага каляніялізму і вызваленьня народаў савецкай імпэрыі.

Урэшце, на катэгарычнае дамаганьне прадстаўнікоў Лігі Вызваленьня народаў СССР (Парыскага Блёку) была пастаўленая на галасаваньне і прынятая запрапанаваная імі рэзалюцыя, у якой гаварылася, што народам у межах савецкай імпэрыі, якія мелі свае свабодныя і незалежныя дзяржавы і якія сталіся ахвярамі ваеннай агрэсіі Савецкай Расеі, павінна быць дадзеная падтрымка дзеля аднаўленьня іхнай незалежнасьці.

Зьмест гэтай апошняй рэзалюцыі мы падалі дакладна, хоць не даслоўна, бо пішучы гэты рэпартаж аўтар ня меў пад рукой ніводнага поўнага тэксту рэзалюцыі.

Цяпер важна, каб акцыя тварэньня фронту палітычнага змаганьня з камунізмам з фазы дыскусіяў перайшла урэшце да канкрэтных справаў.

М. К.

Урачыстасьць з каляніяльным прысмакам

У БССР нядаўна праводзіліся ўрачыстасьці з нагоды 250-годзьдзя нараджэньня Ламаносава. У гэтай сувязі наладжваліся адпаведныя вечары, чыталіся лекцыі й рабіліся выстаўкі, у чым прынялі таксама актыўны ўдзел як «Рэспубліканскае таварыства па распаўсюджваньню палітычных і навуковых ведаў», так і Прэзыдыюм Акадэміі навук БССР. Гэтая дата, ведама, адзначалася па ўсім СССР, а навет, зь ініцыятывы так званага Сусьветнага Савету Міру — ў цэлым сьвеце.

Няма сумлеву, што асоба Ламаносава заслугоўвае на пашану, асабліва й перадусім самых Расейцаў, бо для іх ён быў запраўды вялікім чалавекам. З другога боку, Ламаносаў ня такая ўжо вялікая фігура сусьветнага значэньня, каб рабіць вакол яе столькі шуму. Аднак, паводля гэтага прапагандовага шуму, Ламаносаў раптам становіцца **сусьветнай славы** філёзафам, і хімікам, і эканамістым, і гісторыкам, і г. д., зь якім мала хто можа зраўнацца.

Аднак ня ў гэтым справа. Справа ў тым, што ўгодкі Ламаносава загадалі так сьвяткаваць у БССР і сьвяткаваць, як угодкі «нацыянальнага» героя. Даслоўна — як **нацыянальнага** героя.

Перад намі газэта «Літаратура і мастацтва» зь 17 лістапада, палавіна якой прысьвечана Ламаносаву. У перадавым артыкуле «Слава й гордасьць зямлі рускай» так і сказана: «Ламаносаў — бліскучая старонка нашага нацыянальнага летапісу». Думалася, што гэта мог быць перадрук з «Праўды», аднак дарма было шукаць пасьветчаньня гэтага. Перагартоўваем бачынку, і ў другім артыкуле «Вялікі сын вялікага народу» знаходзім падзагаловак: «Першы наш унівэрсытэт». У гэтым артыкуле Ламаносаў таксама ўважаецца «сынам» беларускага народу; ня ў тым сэньсе, што ён быў і запраўды сынам **беларускага народу**, а ў тым, што беларускі народ яго ўважае за свайго сына. Ламаносаў «змагаўся за паляпшэньне дабрабыту, здароўя й культуры расійскага народу», значыцца за дабрабыт, здароўе й культуру таго «адзінага народу» старой расейскай шавіністычнай канцэпцыі. Так выхвальваюць Ламаносава і ў іншых артыкулах. Выдзеліў Ламаносава, як Расейца, асобна ад Беларусаў і Ўкраінцаў, толькі ў сваім артыкуле «Ля вытокаў» пісьменьнік П. Ахрыменка. Між іншага у вапошнім артыкуле Ламаносаў уважаецца ўжо й не такім «арыгінальным», як ён уважаецца іншымі ягонымі одапісцамі на старонках «Літаратуры і мастацтва».

Апрача вышэй пададзенага, «Літаратура і мастацтва» апявае Ламаносава як змагара й вяшчуна «гістарычнай велічы рускага народу», як нацыянальнага героя, які жадаў бачыць «Расею» магутнай ува ўсіх дачыненьнях; як выдатнага эканамістага, што распрацаваў пляны «народна-гаспадарчага разьвіцьця Расеі», якія аднак зьдзейсьніліся толькі пры савецкай уладзе, і г. д. Адным словам, апяваецца ўсё, чаго жадаў Расеі Ламаносаў, навет і ягоныя оды расейскаму царскаму імпэрыялізму. Пры гэтым усё гэта ўважаецца «нацыянальным здабыткам» і беларускага народу.

Які можна зрабіць з усяго гэтага высьнаў? Папершае той, што Масква сілай пачынае насаджваць сваю канцэпцыю пра «нацыянальную супольнасьць» беларускага, расейскага й украінскага народаў. Нагода ўгодкаў Ламаносава й іншых да яго падобных выкарыстоўваецца як сяродак дзеля дасягненьня дадзенае мэты.

Як ведама, Беларусы маюць сваіх выдатных людзей дзеля адзначэньня іхнае дзейнасьці. Возьмем хоць-бы Францішка Скарыну, Васіля Цяпінскага, Кастуся Каліноўскага, якія запраўды змагаліся за прасьветніцтва, сацыяльныя рэформы й дабрабыт **беларускага** народу. Аднак іхная дзейнасьць, іхныя даты або зусім не адзначаюцца, а калі й так, дык у беспараўнальна меншых маштабах. І ўсё гэта каб не падкасіць «велічы рускага народу», каб не распальваць «штучнага нацыяналізму» ў васяродзьдзі «адзінага рускага народу»...

З другога боку, колькі было эканамістых ужо за часоў БССР, якія жадалі разьвіць народную гаспадарку Беларусі! Аднак яны або паплаціліся жыцьцём, або былі зьведзеныя да звычайных выканаўцаў каляніяльных дырэктываў Масквы. І гэтую нацыянальную трагедыю мусяць цяпер узьвялічаць Беларусы, захапляючыся эканамічным ростам свайго прыгнятальніка...

Падругое, гэтая нагода ўгодкаў Ламаносава раздзімаецца з мэтай наагул паказаць расейскую вышэйшасьць. Гэта — паўтарэньне канца 1940-пачатку 1950 гадоў, калі таксама з рукава высыпаліся «выдатныя Расейцы» — вынаходнікі і радыё, і самалётаў, і пораху, — наагул усяго, што стварыў людзкі розум у на-

(Заканчэньне на 4-ай бачыне)

Незайздросныя пэрспэктывы...

(Заканчэньне зь 1-ай бачыны)

цэнтаў, а плян здачы жывёлы дзяржаве выкананы толькі на 81,6 працэнта. Толькі Менская вобласьць здала дзяржаве мяса на 1500 тон менш, чымся ў 1960 годзе.

Мазураў ў сваім дакладзе пералічыў шэраг раёнаў, якія мала дбаюць аб угнаеньні палёў, у выніку чаго зборы збожжавых культур у гэтым годзе не паўлічыліся ў параўнаньні з мінулымі гадамі, а ураджайнасьць кукурузы значна зьменшылася.

Новай праграмай камуністычнай партыі прадугледжана ўжо на працягу першага дзесяцігодзьдзя павысіць вытворчасьць працы ў калгасах і саўгасах ў два з паловай разы. Павышэньне вытворчасьці працы будзе ажыцьцяўляцца шляхам мэханізацыі ўсіх работ ня толькі на палёх, але і ў жывёлагадоўлі. Звычайна, нізкая вытворчасьць працы абумоўлена недастатковай колькасьцю высокаякасных машын.

У сельскай гаспадарцы БССР налічваецца цяпер 32 тысячы трактароў на агульную пасяўную плошчу 5,7 мільёнаў гэктараў. Такім чынам на адзін трактар прыпадае 173 гэктараў ворнай зямлі. Дарэчы у ЗША прыпадае на адзін трактар 28 гэктараў. Паводля забясьпечанасьці трактарамі, ЗША не зьяўляецца недасяжным выключэньнем. Ужо ў 1956 годзе ў Ангельшчыне і Заходняй Нямеччыне на адзін трактар прыпадала толькі 16 гэктараў ворнай зямлі.

Аб нізкай вытворчасьці працы ў СССР сьветчаць і такія зьвесткі: на вытворчасьць аднаго цэнтнара збожжа ў калгасах траціцца 7,3 гадзіны, а на фэрмах ЗША толькі адну гадзіну. На вытворчасьць цэнтнара бульбы у калгасах патрабуецца 5,1 гадзіны, а на амэрыканскіх фэрмах адну гадзіну. На прыбаўленьне ў вазе аднаго цэнтнара буйнай жывёлы калгасы трацяць 112 гадзін, а амэрыканскія фэрмы толькі 7,9 гадзіны.

Слабая забясьпечанасьць машынамі, а таксама недастатковае ўжываньне электраэнэргіі і існуючая ў калгасах сыстэма з прымусовай, безасабовай працай зьяўляюцца асноўнымі прычынамі нізкай прадукцыйнасьці ў сельскай гаспадарцы. Таму цьверджаньні Хрушчова і ягоных паплечнікаў аб «цудоўным» павышэньні сельска-гаспадарчае прадукцыі застаюцца й надалей пустою прапагандовай балбатнёю.

В. Б.

П. Урбан

Масква на шляху да ліквідацыі гісторыі народаў СССР

(Працяг)

Гэтак-жа выкрыўляюцца ў «Сусьветнай гісторыі» і ўсе іншыя аспэкты гістарычнага разьвіцьця ня толькі беларускага й украінскага народаў, але й іншых падсавецкіх народаў. І гэта робіцца ня толькі дзеля таго, каб даказаць «гістарычнае адзінства» ўсіх падсавецкіх народаў, але, быццам-бы, «у суадпаведнасьці з законам» іхнага агульнага гістарычнага разьвіцьця. Аднак, як вынікае з «Сусьветнай гісторыі», гэтым «законам» было ўсё тое, што спрыяла палітычнай цэнтралізацыі й росту расейскай імпэрыі. У «Сусьветнай гісторыі апраўдваюцца і рэгабілітуюцца спалучаныя з гэтым усе мерапрыемствы і злачынствы ўсіх расейскіх вялікіх князёў і цароў, уключна з братазабойствамі, усемагчымымі каншахтамі з Татарамі, масавымі рэпрэсіямі і наагул іхнымі «самадзяржаўнымі» самадурствамі, з аднаго боку — і асуджаюцца найменшыя дэмакратычныя імкненьні ў асяродзьдзі свайго-ж расейскага народу, а таксама супраціў нерасейскіх народаў расейскім заваёвам, з другога.

На ідэялягічны зьмест і навуковую важнасьць творанай цяпер шматтомнай «Гісторыі СССР» кідаюць шмат сьвятла апублікаваныя ў сувязі з гэтым дырэктывы ў часапісе «Вопросы історіі». Мы маем на ўвазе артыкул «Аб асноўных праблемах айчыннай гісторыі» загадчыкаў сэктараў Інстытуту гісторыі АН СССР у галіне напісаньня шматтомнай «Гісторыі СССР» М. П. Кіма і А. В. Фадзеева, а таксама гэтак званы «дыскусыйны» артыкул «Да пытаньня аб стварэньні шматтомнай Гісторыі СССР» прафэсара Акадэміі грамадзкіх навук пры ЦК КПСС Ф. Д. Крэтава («Вопросы історіі», № 2, 1961.). У прыгаданых дырэктывах адзначаецца, што

> «Новая калектыўная праца ў галіне гісторыі СССР пакліканая падсумаваць вывучэньне айчыннай гісторыі й абагульніць дасьледваньні, праведзеныя ў гэтай галіне за ўвесь час існаваньня савецкай гістарычнай навукі... Прыйшоў час абагульніць сабраны матарыял, выбраць найбольш цікавыя і каштоўныя назіраньні, вызначыць галоўнае й асноўнае з тых дасягненьняў, якімі зусім законна могуць ганарыцца савецкія гісторыкі» (Вопросы історыі № 2, 1961.).

Агульны ідэялягічны кірунак шматтомніка «Гісторыя СССР» відаць з наступнай дырэктывы:

> «Працуючы над новай шматтомнай калектыўнай працай ў галіне гісторыі СССР, савецкія гісторыкі ўсьведамляюць сваю вялікую адказнасьць. Іхны абавязак — стварыць такія кнігі, якія будуць спрыяць гістарычнай адукацыі і камуністычнаму выхаваньню савецкіх людзей» («Вопросы історіі», № 2, 1961).

Значыцца, твораная шматтомная «Гісторыя СССР» мае быць зборам падабранага гістарычнага матарыялу, які павінен «спрыяць гістарычнай адукацыі й камуністычнаму выхаваньню» падсавецкіх народаў. Вышэй мы ўжо гаварылі, што азначае гэтая тэндэнцыя. Разгляданыя-ж апошнія дырэктывы зусім адкрыта ставяць кропку над «і». Зь іх відаць:

> «Новая шматтомная праца ў галіне гісторыі СССР павінна адлюстраваць галоўныя этапы гістарычнага разьвіцьця ўсіх народаў, якія засяляюць нашую шматнацыянальную Радзіму... Гістарычныя ўмовы дружбы народаў нашай краіны складаліся на працягу доўгага часу. У гэтым працэсе зьбліжэньня народаў асабліва вялікая роля расейскага народу як сілы, цэмэнтуючай іншыя народы. Абавязак савецкага гісторыка — зусім не затушоўваючы таго, што ў мінулым падзяляла народы, — перш за ўсё зьвяртаць увагу на тое, што зьбліжала іх у працэсе працы, у шматвяковым разьвіцьці культуры, у працэсе супольнага змаганьня супраць чужаземных захопнікаў і асабліва супраць агульных клясавых ворагаў» (тамсама).

Гэтыя цьверджаньні аб расейскім народзе як «цэмантуючай сіле» і дамаганьне перш за ўсё зьвяртаць увагу на працэс «зьбліжэньня» падсавецкіх народаў і павінны, такім чынам, акрэсьліць характар шматтомнай «Гісторыі СССР». Ейны характар павінен мець выразны расейскі кірунак, заснаваны на расейскай гісторыі й патрыятызьме. Гэта асабліва выразна відаць з дырэктываў прафэсара Акадэміі грамадзкіх навук пры ЦК КПСС Крэтава.

Прафэсар Крэтаў пачынае выклад партыйных тэзісаў з наступнага пункту гледжаньня:

> «Гісторыя СССР, — цьвердзіць ён, — гэта гісторыя ўсіх народаў нашай краіны; у ёй гісторыя расейскага народу ня можа быць адарванай ад гісторыі іншых народаў СССР, і, наадварот, гісторыя народаў СССР — ад гісторыі расейскага народу» («Вопросы історіі», № 2, 1961.

Аднак гэты прынцып яшчэ не азначае, што ў шматтомнай «Гісторыі СССР» будзе шанавацца прынцып аб'ектыўнага стаўленьня да гістарычнай мінуўшчыны ўсіх падсавецкіх народаў. Галоўную ўвагу савецкіх гісторыкаў павінна прыцягваць толькі гісторыя расейскага народу, у той час, як гісторыя нерасейскіх народаў будзе падлягаць працэсу нівэляцыі й прыстасаваньня да расейскага ўзору. Гэта, якраз, і мае на

Сталінізм 30-тых гадоў у Беларусі

(Працяг)

Выдатнае месца ў нацыянальнай дзейнасьці 20-ых гадоў мела Беларускае Дзяржаўнае Выдавецтва. На Беларусі гэта была адзіная ўстанова, што займалася выданьнем усіх друкаваных матар'ялаў, выключаючы, зразумела, газэты і пэрыядычныя часапісы. Выдавецтва рэгулявала таксама чароднасьць усяго, што друкавалася. На чале Беларускага Дзяржаўнага Выдавецтва стаяў ведамы пісьменьнік і палітычны дзеяч старэйшага пакаленьня Зьмітро Жылуновіч (псэўдонім — Цішка Гартны). Зь ім расправіцца было цяжэй. Справа ў тым, што Жылуновіч быў адным з заснавальнікаў БССР і першым старшынём беларускага савецкага ўраду. Яго асабіста знаў Сталін, будучы ў часы тварэньня савецкае ўлады на Беларусі камісарам нацыянальнасьцяў. Аднак Зьмітро Жылуновіч ад кіраўніцтва Дзяржаўнага Выдавецтва быў адстаўлены, але ў партыі яшчэ застаўся. Працаваў ён тады ў Акадэміі Навук.

Доля стваральніка БССР павучальная і трагічная. Паходзячы з працоўнае сям'і рэвалюцыйнага мястэчка Капыля, Менскай губэрні, Жылуновіч прайшоў цяжкі і багаты падзеямі жыцьцёвы шлях. Бацькаўшчына Зьмітра Жылуновіча, Капыль, вызначалася арганізаванай рэвалюцыйнасьцяй жыхарства. Пра гэта сьветчыць той факт, што ў 1905 годзе царская ўлада змушаная была трымаць у гэтым мястэчку роту жаўнераў для ўтрыманьня парадку. Гэнымі часамі тут можна было сустрэць прадстаўнікоў усіх рэвалюцыйных партыяў — сацыялістых-рэвалюцыянэраў, сацыял-дэмакратаў, народнікаў і даволі шмат бундаўцаў. У гэтай рэвалюцыйнай атмасфэры пражыў свае гады маленства і маладосьці Зьмітро Жылуновіч, працуючы гарбаром. Пасьля ён трапіў у большыя месты — Рыгу і Пецярбург. У часы рэвалюцыі 1917 году ён з галавой пайшоў у рэвалюцыйную дзейнасьць, занядбаўшы навет сваё пісьменьніцтва.

Калі ўстабілізавалася савецкая ўлада на Беларусі, адначасна былі дасягнутыя значныя ўдачы ў нацыянальнай працы, асабліва ў гады НЭП-у, Зьмітро Жылуновіч, а разам зь ім іншыя нацыянал-дзеячы, прыйшлі да памылковых вывадаў і дапусьцілі рад палітычных памылак. Пераканаы дэмакрат і патрыёт, Жылуновіч высака цаніў культуру і быт Захаду. Яго захапляла арганізаванасьць і парадак жыцьця ў Нямеччыне, дзе ён прабыў больш за год, калі кіраваў справай друкаваньня падручнікаў для беларускіх школаў. Ён шчыра верыў, што ў БССР будзе пабудаваная сапраўдная народная дэмакратычная рэспубліка. Гэткіх памылковых паглядаў трымаліся шмат якія беларускія дзеячы таго часу. Гэтыя памылковыя вывады выкарыстала Масква. На Жылуновіча была ўскладзеная місія «угаварыць» беларускіх эмігрантаў, асабліва сяброў ураду Беларускае Народнае Рэспублікі, здаць свае мандаты ад Беларускага Кангрэсу, ды вярнуцца ў Менск, дзе ім будзе дадзеная адказная праца. Не абазнаныя з мэтадамі дзейнасьці Крамля некаторыя з гэтых ведамых палітычных беларускіх эмігрантаў паддаліся намовам і вярнуліся на бацькаўшчыну. Усе яны пасьля былі ліквідаваныя ГПУ.

У 1926 годзе Жылуновіч быў адным зь ініцыятараў і арганізатараў Акадэмічнае Канфэрэнцыі ў пытаньні рэформы беларускага правапісу і альфабэту. На Канфэрэнцыю прыбылі з-за мяжы эмігранты-беларусы.

Брыгада катэдры марксызму-ленінізму, аддзел мовазеды Беларускае Акадэміі Навук, у сваіх абвінавачваньнях нацыянал-дэмакратаў, піша пра Канфэрэнцыю гэтак: «Акадэмічная Канфэрэнцыя ў справе рэформы беларускага правапісу і альфабэту фактычна была адкрытай дэманстрацыяй нацыянал-дэмакратычных контррэвалюцыйных сілаў, — як тых, што знаходзіліся ў БССР, гэтак і тых, што былі за межамі савецкай Беларусі ды прыбылі на Канфэрэнцыю з эміграцыі — Ластоўскі, Езавітаў, Жылка, Галавінскі ды іншыя».

Між іншага, у залі, дзе адбывалася Акадэмічная Канфэрэнцыя, ня былі вывешаныя ні партрэты правадыроў, ні савецкі сьцяг; ня было зразумела і ніякіх прапагандовых лёзунгаў. Усё гэта, пэўна-ж, было магчымым у 1926 годзе, калі беларускім эмігрантам хацелі паказаць, што культурная праца ў БССР ня зьвязаная з палітыкай. За ўсё гэта дорага расплачваўся Зьмітро Жылуновіч, пачынаючы ад 1930 году і аж да самае сьмерці. Усё яму прыгадалі. У 1933 годзе, у часе чысткі партыі, ён быў выключаны з партыі. У канцы 1936 году ці на пачатку 37-га Зьмітро Жылуновіч быў арыштаваны. Ад катаваньняў і мук на допытах ён звар'яцеў і быў скіраваны ў Магілёў у арыштанцкі аддзел шпіталю для псыхічна хворых. У шпіталі ён памёр ці яго атруцілі. Яшчэ ў 1937 годзе адзін з ягоных прыхільнікаў — як ні дзіўна, начальнік раённай міліцыі — спрабаваў сакрэтна даведацца, дзе быў пахаваны пакутнік. Але ГПУ ўмее хаваць канцы — пошукі не далі ніякіх вынікаў.

(Працяг будзе)

У 75-ую гадавіну нараджэньня Юльяны Дубейкаўскай

Дня 30-га лістапада сёлета споўнілася 75 год ад дня нараджэньня ведамай і заслужанай у беларускім жыцьці й нацыянальным руху ў Вільні спадарыні Юльяны Дубейкаўскай.

Юльяна Дубейкаўская (Фотоздымка з 1957 году)

Сп-ня Дубейкаўская (дзявоцкае прозьвішча Мэнкэ) паводля паходжаньня зьяўляецца Немкай. Ейны прадзед, паводля прафэсіі майстра-ткач, у 1820 г. пераехаў зь Нямеччыны ў Польшчу й асеў у Едвабно каля Ломжы. Пасьлей ягоная сям'я пераехала ў Беларусь у ваколіцы Беластоку. Дзед і бацька юбілянткі, Карл Мэнкэ, жылі ўжо ў Вільні, дзе 30 лістапада 1886 году нарадзілася Юльяна.

Пасьля сканчэньня гімназіі, яна ў 1907 годзе паступіла на Вышэйшыя Жаноцкія Курсы ў Пецярбурзе. У 1913 годзе здала экзамены на гістарычна-філялёгічным факультэце, а ў 1914 годзе, каб астацца на Курсах дзеля далейшай навуковай працы ў галіне гісторыі мастацтва, яна здала яшчэ дыплёмовыя экзамены пры Пецярбурскім унівэрсытэце.

У 1915 годзе, у часе Першае сьветавае вайны, яна знаходзіцца ў Вільні. Тут пазнаёмілася й запрыязьнілася зь піонэрам беларускага нацыянальнага руху Іванам Луцкевічам і па ягоную прапазыцыю працуе ў Беларускім Камітэце помачы пацярпеўшым ад вайны. Калі-ж стараньнямі Івана Луцкевіча й іншых беларускіх культурных дзеячоў у Вільні закладаецца ў 1919 годзе I-ая Віленская Беларуская Гімназія, сп-ня Мэнкэ прыймае ў гэтай арганізатарскай дзейнасьці актыўны ўдзел, а ў часе ад 1919 да 1922 году працуе настаўніцай гэтае гімназіі.

У гэтым часе часта наведваў Вільню старшыня Беларускага Камітэту ў Варшаве, заслужаны беларускі грамадзкі дзеяч інжынер-архітэкт Лявон Вітан-Дубейкаўскі. Ён знаёміцца із сп-няй Мэнкэ, а 25 лютага 1922 г. кс. Адам Станкевіч у касьцеле сьв. Мікалая ў Вільні дае ім шлюб, упяршыню ў Вільні ў беларускай мове.

Будучы жонкай вялікага беларускага патрыёта, чалавека з багатымі й жывымі нацыянальнымі традыцыямі й актыўнага грамадзкага й культурнага дзеяча, сп-ня Дубейкаўская яшчэ глыбей уваходзіць у беларускае нацыянальнае жыцьцё й шчыра памагае мужу ў ягонай беларускай дзейнасьці. Навет пасьля сьмерці мужа 6-га лістапада 1940 году сп-ня Дубейкаўская не парывае сувязі зь Беларусамі й ня спыняе беларускае працы. Калі падчас апошняй вайны яна апынулася ў Бэрліне, дзе працавала перакладчыцай, увесь час шчыра апякуецца беларускай моладзяй, што напłывала ў той час у Нямеччыну. Сяньня сп-ня Дубейкаўская жыве ў Нюрнбэргу, адкуль ад часу да часу наведвае знаёмых Беларусаў, што жывуць у розных гарадох Заходняй Нямеччыны, каб у супольных гутарках прыпомніць старыя часы, праведзеныя ў Беларусі.

Аб людзёх чужога паходжаньня, што працуюць на карысьць іншага народу, звычайна гаворыцца, што яны зьяўляюцца прыяцелямі гэтага народу. Але гэтак сказаць аб сп-ні Дубейкаўскай было-б за мала. Бо ўсё тое, што яна на працягу свайго доўгага жыцьця рабіла для Беларусаў, было чымсьці шмат большым, як прыязнь. Аб ёй можна сказаць, што яна, хоць паводля паходжаньня Немка, але душой і сэрцам шчырая Беларуска. Дык у 75-ую гадавіну ейнага нараджэньня ўважаю за свой прыемны абавязак ад шчырага сэрца пажадаць ёй яшчэ доўгага й шчасьлівага жыцьця.

Д-р Ст. Станкевіч
былы вучань Юбілянткі

Братняя дапамога ці каляніяльная экпляатацыя?

З радыёвай хвалі «Свабода»

У выступленьнях савецкіх палітыкаў ды ў савецкіх публікацыях часта паўтараецца фраза пра «старэйшага брата» — «вялікі расейскі народ» — і малодшых братоў, гэта значыць іншыя нацыі Савецкага Саюзу. Напрыклад, маскоўская газэта «Праўда» 20 лістапада гэтага году пісала, што ўсе народы Савецкага Саюзу выйшлі, маўляў, у людзі, гэта значыць ператварыліся ў «перадавыя сацыялістычныя нацыі», атрымалі сваю «суверэннасьць і дзяржаўнасьць», стварылі і развілі сваю эканоміку й культуру толькі дзякуючы бескарысьлівай дапамозе свайго «старэйшага брата» — расейскага народу. Пры гэтым «Праўда» нападае на гэтак званых «нацыянальных эгаістых» сярод нерасейскіх народаў, якія недаацэньваюць гэтай дапамогі і гэтым самым выяўляюць сваю «нацыянальную абмежаванасьць».

Першым чынам кідаецца ў вочы супярэчнасьць паміж тэзісам пра раўнапраўнасьць усіх нацыяў у Савецкім Саюзе, пра што заўсёды гаворыць савецкая прапаганда, — і бязупынным паўтарэньнем фразаў пра расейскае «старшабрацтва». Уявеце сабе, паважаныя чытачы, сям'ю, у якой старэйшы брат заўсёды вымагае ад малодшых, але таксама ўжо дарослых братоў удзячнасьці і паслухмянства, ды падкрэсьлівае сваю вышэйшасьць і кіраўнічую ролю. Звычайна, гэта выклікае непаладкі. Малодшыя браты скажуць: як-жа-ж доўга ён нас — дарослых і сьпелых людзей — будзе вучыць розуму і вадзіць на павадку? А яшчэ горш у тым выпадку, калі той брат, што называе сябе старэйшым, зусім такім не зьяўляецца — ён толькі дужэйшы . . .

Так бывае і з нацыямі. Нерасейскія народы Савецкага Саюзу даўно ўжо выйшлі зь пялёнак і ў шмат якіх выпадках маюць куды старэйшыя дзяржаўныя і культурныя традыцыі, чымся расейскі народ. Яны маюць ня меншае права на сваё самастойнае жыцьцё, як і іншыя народы. Сталае падкрэсьліваньне кіраўнічай ролі гэтак званага старэйшага брата зьяўляецца для іх абразай. Пры гэтым, «старшабрацкая» фразэалёгія партыі фактычна паніжае годнасьць і самога расейскага народу. Дапамога — калі яна сапраўды бескарысьлівая — звычайна не суправаджаецца рэклямай.

Бесьперапыннае выхвальваньне ролі «старэйшага брата», рэклямаваньне ягонай «дапамогі» і апекі над гэтак званымі малодшымі братамі выклікае пачуцьцё фальшу ды нясмаку, уражаньне, што ролю расейскага народу ў жыцьці іншых нацыяў Савецкага Саюзу насьвятляюць фальшыва.

Аб'ектыўны аналіз гістарычнай мінуўшчыны і сучаснага палажэньня ў Савецкім Саюзе паказвае, што на справе так яно й ёсьць. Прапагандовыя дадзеныя партыі пра дапамогу — дзьмутыя. Прыкрываючыся імём расейскага народу і завучы яго старэйшым братам, партыя такім чынам хоча завуаляваць сваю каляніяльную палітыку ў дачыненьні да нерасейскіх народаў. На працягу свайго больш чымся саракагадовага існаваньня, савецкая ўлада ня толькі нічога не дала нерасейскім народам, але ўвесь час брала ад іх, разбудоўваючы свой імпэрыяльны цэнтр. Тут ейная палітыка нічым ня розьніцца ад палітыкі царска-расейскіх імпэрыялістых.

Дапамога, якой быццам-бы карысталіся нерасейскія народы, дорага ім каштавала. У іх забіралі й забіраюць вялізную частку іхных матар'яльных багацьцяў, а ў замен даюць ім толькі агрызкі. Усё гэта робіцца паводля прынцыпу, які вельмі добра акрэсьліў савецкі пісьменьнік Арзуманьян у сваёй кнізе «Што такое імпэрыялізм». У ёй ён піша: «Імпэрыялізм ператварае паняволеныя краіны ў прыдатак эканомікі тэй ці іншай краіны».

Дакладна тое самае робіць савецкі імпэрыялізм з паняволенымі ім народамі. Прыкрываючыся пустожнымі фразамі пра «суверэннасьць» і «раўнапраўнасьць» усіх савецкіх народаў, партыя пабудавала сыстэму строгай цэнтралізаванай эканомікі, у якой эканоміка нацыянальных рэспублік зьяўляецца толькі прыдаткам. Рэспубліканская прамысловасьць працуе не на карысьць гэтых рэспублік, а на карысьць цэнтру. Бюджэты нацыянальных рэспублік толькі фармальна прыймаюцца вярхоўнымі саветамі нацыянальных рэспублік — пасьля таго як іх ужо ўхваліў на прапанову Масквы ўсесаюзны Вярхоўны Савет. Каляніяльная залежнасьць нерасейскіх нацыяў галоўным чынам адлюстроўваецца ў палітыцы капіталаўкладаў савецкай улады. Паводля дадзеных зборніка «СССР у цыфрах», выдадзенага ў 1958 годзе, капіталаўклады ў Беларусі, Украіне і іншых рэспубліках на працягу ўсяго існаваньня савецкай улады былі на 40 працэнтаў меншыя, чымся ў РСФСР. Вось іншае параўнаньне. На працягу 13 пасьляваенных год, ня гледзячы на вялізарныя ваенныя разбурэньні, Беларусь атрымала на душу насельніцтва толькі 44 працэнты тэй сумы капіталаўкладаў, якую атрымала РСФСР.

Што гэта азначае? Нічога іншага, як тое, што ад самага пачатку свайго быццам-бы суверэннага існаваньня ў межах СССР, нерасейскія рэспублікі плацяць сотні мільярдаў рублёў на разбудову эканомікі РСФСР. Плацяць іх бесьперапынна таксама й Беларусь і Украіна, эканоміка якіх, бяручы агулам, была падчас Другой сусьветнай вайны зьнішчаная прыблізна на 42 працэнты. Калі-ж мова йдзе пра Беларусь, дык паводля самых-жа савецкіх крыніцаў, агульныя матарыяльныя страты, спрычыненыя Беларусі ваеннымі дзеяньнямі, складалі каля 75 мільярдаў рублёў, або больш за палову нацыянальнага багацьця Беларускай ССР.

Вось так на справе выглядае гэтак званая «бескарысьлівая дапамога» нацыянальным рэспублікам. Гэта не дапамога, а эксплятацыя.

ўвазе прафэсар Ф. Д. Крэтаў, калі ён гаворыць:

«„Гісторыя СССР", — прадаўжае ён, — зразумела, павінна быць зусім свабоднай ад неаб'ектыўнага і тэндэнцыйнага падыходу да насьвятленьня розных бакоў гістарычнага працэсу ў васобных народаў Савецкага Саюзу. Нястачы такога характару яшчэ сустракаюцца ў нашай гістарычнай літаратуры. Напрыклад, у літаратуры з галіны гісторыі казахскага народу ня так даўно допушчаліся паважныя памылкі, якія выяўляліся ў ідэалізацыі патрыярхальна-фэадальнай мінуўшчыны, у недаацэньні прагрэсіўнага значэньня далучэньня Казахстану да Расеі, у няправільным трактаваньні рэакцыйных, фэадальна-манархістычных рухаў і гэтак далей. Праўда, апошнімі гадамі праробленая немалая праца для выпраўленьня падобных памылак . . . Але дасягнутымі ў гэтай галіне посьпехамі нельга задавольвацца, бо яшчэ і дасюль сустракаюцца гісторыкі, схільныя перабольшваць значэньне нацыянальнай спэцыфікі на шкоду запраўднай ролі агульных законамернасьцяў, у сілу якіх развіваецца працэс зьбліжэньня сацыялістычных нацыяў Савецкага Саюзу . . . (тамсама).

Далей Ф. Д. Крэтаў спыняецца на ўжо разгляданых намі вышэй «памылках буржуазна-нацыяналістычнага характару» азэрбайджанскіх і грузінскіх гісторыкаў, дамагаючыся адначасова іхнага поўнага асуджэньня й выкараненьня, бо яны, як выяўляецца,

«. . . аб'ектыўна вядуць да зьмяншэньня посьпехаў, дасягнутых камуністычнай партыяй Савецкага Саюзу ў ажыцьцяўленьні ленінскай нацыянальнай палітыкі . . . робяць шкоду інтэрнацыянальнаму выхаваньню працоўных . . .» (тамсама).

Пры гэтым прафэсар Ф. Д. Крэтаў нічога не гаворыць аб праявах у савецкай гістарыяграфіі расейскага вялікадзяржаўнага шавінізму, аб гэтак званым змаганьні супраць «неаб'ектыўнага і тэндэнцыйнага падыходу да асьвятленьня» гісторыі расейскага народу. Наадварот, у гэтым пытаньні ён дае наступныя дырэктывы:

«. . . Ува ўсіх выпадках падыход да падзеяў мінулага павінен быць канкрэтна-гістарычным, пралетарска-інтэрнацыяналістычным. Сымпатыі гісторыка-марксыстага заўсёды на баку прыгнечаных і паняволеных народаў . . . **Адначасова яны павінны бачыць і правільна характарызаваць запраўды гістарычнае значэньне асобных імпэрыяў. Напрыклад, аб Расеі Ф. Энгельс пісаў, як ведама, што яна «запраўды адыгрывае прагрэсіўную ролю ў дачыненьні да Усходу».** Але самае важнае што трэба мець на ўвазе, — гэта тыя неацэнныя сусьветна-гістарычныя выгады, якія атрымалі **народы** СССР зь перамогай Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі, праведзенай расейскім пралетарыятам . . .» (тамсама).

Значыць, мы тут набліжаемся да канцэпцыі савецкай гістарычнай навукі канца 1940- пачатку 1950-ых гадоў, якая дакладна таксама прапаведвала гэтую «гістарычную выбранасьць» Расеі і расейскага народу і дамагалася прызнаньня «прагрэсіўнай ролі» расейскага імпэрыялізму і каляніялізму. Запраўды так, і прафэсар Крэтаў аб гэтым гаворыць зусім адкрыта:

«. . . Прызнаючы й абараняючы ў змаганьні з расісцкімі цемрашаламі й шавіністымі права ўсіх народаў і народнасьцяў на сваю гісторыю, савецкія навукоўцы зусім не ўважаюць аднолькавай ролю ўсіх народаў і народнасьцяў у гісторыі. Як паказвае вывучэньне працэсу развіцьця людзкога грамадзтва, месца, займанае рознымі народамі й народнасьцямі ў гісторыі, вельмі рознае . . . **Расейскі народ, як ведама, параўнальна даўно заняў віднае месца ў гісторыі людзтва.** Дзякуючы сваёй гераічнай работніцкай клясе і вялікай камуністычнай партыі, якая яго ачольвае, **ён стаўся пасьля перамогі сацыялістычнай рэвалюцыі першым сярод роўных народаў СССР** і разам зь імі ідзе цяпер у авангардзе ўсяго прагрэсіўнага чалавецтва . . . Таму, калі савецкі гісторык запраўды жадае паказаць гісторыю расейскага народу ўва ўсёй ейнай велічы, ня трэба зводзіць гісторыю СССР да гісторыі аднэй толькі Русі, трэба паказаць гісторыю расейскага народу ў цясьнейшай арганічнай сувязі зь гісторыяй усіх іншых народаў СССР, **падкрэсьліваючы пры гэтым заўсёды тое, што зьбліжала іх паміж сабой»** (тамсама).

Ня трэба даказваць, што ўва ўсім гэтым вылазяць наверх «расістаўскія» і «шавіністычныя» расейскія тэндэнцыі камуністычнай партыі Савецкага Саюзу, аднак якраз яны пакладуць свой сьлед на ўвесь зьмест шматтомніка «Гісторыі СССР». Гэтая «выключная гістарычная роля» расейскага народу, ягонае «першынства» ня толькі «сярод роўных народаў СССР», але, выяўляецца, і сярод усіх народаў сьвету, — зьяўляецца нечым накшталт путэводнай зоркі ў дасьледчай працы савецкіх гісторыкаў. Стваранае-ж шматтомная «Гісторыя СССР» будзе апалёгіяй расейскага каляніялізму й імпэрыялізму, будзе суцэльнай ідэалізацыяй расейскага гістарычнага працэсу, адмаўленьнем і наступнай спробай поўнай ліквідацыі гістарычнай мінуўшчыны і гісторыі нерасейскіх народаў СССР.

(Канец)

Паўлюк Шукайла

У 1925 годзе ў рэдакцыю слуцкай раённай газэты прыехаў малады пісьменьнік Паўлюк Шукайла. Ён заняў становішча рэдактара. Неўзабаве арганізаваў філіял літаратурнай арганізацыі «Маладняк».

У будынку былога камэрцыйнага вучылішча пачалі наладжвацца літаратурныя вечары. Слуцкія маладнякоўцы — Янка Пірат, Іда Чырвань, Янка Сукала, Атава і іншыя — чыталі свае вершы. Але найбольшае ўражаньне на слухачоў рабіў Паўлюк Шукайла.

На сцэну выходзіў малады, шырокаплечы дзядзька ў беларускай вышыванай кашулі. Яму было тады ўсяго 20 год, але ён выглядаў значна старэйшым. Ільвіная грыва русых валос надавала шырокаму твару мужнасьць і паважнасьць. Сваім паэтычным выглядам і мастацкім чытаньнем Паўлюк Шукайла прыцягваў увагу аўдыторыі. Ён умеў дэклямаваць і драматызаваным голасам перадаваў пачуцьцёвы настрой прысутным. Ягонае выступленьне заўсёды суправаджалася бурнымі воплескамі. Тэматыка ягоных вершаў была рэвалюцыйнай. Ён пісаў пра змаганьне з польскімі панамі, пра гераізм у Заходняй Беларусі. Аўтар пісаў тое, што было асабіста ім перажытае. Ён ад 16-ці год быў змагаром-партызанам, верыў у сьветлую будучыню свайго народу. І калі яму ўдалося перабрацца ў Савецкі Саюз, ён усю сваю кіпучую энэргію ўліў у грамадзкую справу.

Парабэлюм ён зьмяніў на пяро. Былы партызан стаўся пісьменьнікам, сябрам «Маладняка». Ён выехаў на пэрыфэрыю. Спачатку у Слуцк. Потым перабраўся ў Полацак. Там таксама арганізаваў філіял «Маладняка» і рэдагаваў газэту.

У 1927 годзе Паўлюк Шукайла пераехаў у Менск. Тут пачынаецца ягоная дзейнасьць у кірунку шуканьня новых літаратурных формаў. Яго назвалі беларускім футурыстым, паэтам левага фронту.

Шукайла пакінуў «Маладняк». Ён стварыў новую літаратурную арганізацыю «Росквіт» ці, як афіцыйна рэклямавалася, «Літаратурна-мастацкая камуна». У гэтае згуртаваньне ўваходзілі пісьменьнікі Алесь Гародня, Янка Скрыган, Барыс Мікуліч, Макар Шалай і іншыя. У большыні сваёй удзельнікі часапісу «Росквіт», які выдаваўся пры згуртаваньні, былі беспартыйныя. Яны мелі розныя пагляды на літаратуру, а некаторыя зь іх і свае амбіцыі. Гэта і было прычынай хуткага распаду арганізацыі яшчэ да ліквідацыі ў Беларусі такіх літаратурных згуртаваньняў, як «Узвышша», «Полымя», «Маладняк», «Праблеск». Пасьля гэтага Паўлюк Шукайла некаторы час быў не залежным, ці як казалі тады, «дзікім» паэтам, не далучаўся да якіхнебудзь груповак.

Але ён меў неспакойную упартую натуру. Узяўся за кнігі, і цэлае лета нястомна рыхтаваўся. Увосені паехаў вучыцца ў Маскву. Там ён праз тры гады скончыў Інстытут чырвонай прафэсуры і атрымаў годнасьць дацэнта пры Дзяржаўным Інстытуце Кінаматаграфіі. Пазьней стаўся прафэсарам. Студэнты паважалі яго, а тыя, якія слухалі ягоныя лекцыі, ганарыліся тым, што іх празвалі шукайлаўцамі.

Паўлюк Шукайла і ў Маскве ня спыняў сваёй нацыянальнай творчай і грамадзкай дзейнасьці. Ён гуртаваў вакол сябе беларусаў. Зь ягоным удзелам былі выдадзены беларускі літаратурны альманах «Наступ».

Маскоўскае асяродзьдзе не зьмяніла Паўлюка Шукайлу, ён застаўся тым-жа беларусам-патрыётам. Ён часта насіў саматканы гальштук з беларускім вузорам, а ўлетку вышываную кашулю. На дзьвярох ягонай кватэры была прыбітая сьціплая шыльдачка: Паулюк Шукайла.

— Нехай і тут застаецца наш правапіс, — казаў ён свайму блізкаму сябру. — Няважна, што ў расейцаў няма паўгалоснага «ў». Пры чытаньні майго імя міжволі вымаўляюць «ў» скарочанае.

Шукайла пры гэтым усьміхаўся. Усьмешка была шырокая і прыязная.

Ён запрашаў сваіх прыяцеляў і частаваў іх.

— Гэта наша беларуская гарэлка, — казаў ён, дастаючы пляшку з зуброўкай. — Зубры толькі ў нас жывуць.

Пачыналася гутарка. Прыгадвалі Белавежу, прыгожыя родныя мясьціны, рэкі, азёры. Бывала, у часе пачастунку Паўлюк Шукайла ставіў патэфон і ўсе мы, госьці, слухалі цымбалы, беларускі хор, беларускую песьню. А пасьля і самі сьпявалі. Улюбёнай песьняй Шукайлы была «Перапёлка». Таксама і народная жніўная: «А я жыта ня жала, у баразёнцы ляжала». Паўлюк першым зацягваў яе. Ягоная жонка і госьці адразу падхоплівалі. І песьня доўга ня сьціхала, пералівалася рознымі галасамі.

Шукайла тужыў па бацькаўшчыне. Мо таму ён часта і выяжджаў з Масквы ў Менск. Цішком прызнаваўся: «Трэба хоць крыху глынуць паветра роднага краю».

У Менску Паўлюк Шукайла выдаў кнігу пад назовам «Акрываўленая зямля». Гэта быў зборнік патрыятычных вершаў, пераважна аб Заходняй Беларусі. Аднак гэты агульны назоў абымаў вершы і аб савецкай краіне. І ў гэтым хавалася глыбокае прадбачаньне. У трыццатых гадох савецкая Беларусь сапраўды сталася акрываўленай зямлёй. У той час шмат загінула беларусаў-патрыётаў. У тым ліку і Паўлюк Шукайла. Ён, шукаючы ў самой ідэі камунізму шчасьця і свабоды для беларускага народу, фатальна памыліўся, і сам, ашуканы кастрычніцкай рэвалюцыяй, стаўся ахвярай сталінскага тэрору. Да гэтага часу яго не рэгабілітавалі.

К. Рамановіч

ХРОНІКА БЕЛАРУСКАГА ЖЫЦЬЦЯ НА ЧУЖЫНЕ — ГЭТА ПАКАЗЬНІК НАШАЕ ГРАМАДЗКАЕ ЖЫЦЬЦЯЗДОЛЬНАСЬЦІ Й ДАКУМЭНТАВАНЬНЕ НАШАЕ ПРАЦЫ. ТАМУ НЕ ПАВІННА БЫЦЬ АНІВОДНАЕ ГРАМАДЗКАЕ ПАДЗЕІ, ЯКАЯ-Б НЯ БЫЛА АДЦЕМЛЕНА Ў БЕЛАРУСКАЙ ПРЭСЕ. ПІШЭЦЕ Ў «БАЦЬКАЎШЧЫНУ»!

УРАЧЫСТАСЬЦЬ З КАЛЯНІЯЛЬНЫМ ПРЫСМАКАМ

(Заканчэньне з 2-ой бачыны)

вуцы, тэхніцы й філязофіі. «Літаратура і мастацтва» ў гэтым духу й зазначае, што Ламаносаў быў вяшчуном «наканаванай вялікай гістарычнай місіі расейскага народу».

Мы ня думаем зьменшаваць дасягненьняў расейскага народу. Яны ёсьць і ёсьць немалыя. Аднак, перад тым, як узьвялічваць іх або падкрэсьліваць выключную й незаменную вартасьць, трэба ўзважыць тыя абставіны й умовы, у якіх творачь Расейцы й падбітыя імі народы. Не гаворачы ўжо пра царскія часы й тагачасны нацыянальны прыгнёт, зьвернемся да «залатое» савецкае свабоды. Як ведама, да апошніх гадоў так званыя рэспубліканскія навуковыя цэнтры фактычна зусім бязьдзейнічалі. Не таму, што тут ня было «нацыянальных навуковых кадраў», а таму, што гэтыя кадры сыстэматычна ліквідаваліся, а навуковыя ўстановы ня мелі права тварыць. Праўда, цяпер нек-бы дадзена на грам больш свабоды, але ад якога гэта часу й у якіх памерах дазволена гэтая — і цяпер абцятая — навуковая самастойнасьць? Пры гэтым, як ведама, тыя навукоўцы нацыянальных рэспублік, якія выяўляюць свой геній, або нязвычайныя здольнасьці, пераважна пераводзяцца ў Маскву, дзе й узбагачаюць агульную расейскую скарбніцу.

П. Залужны

Ізноў бункеры

Мінула ўжо паўтара дзесяцігодзьдзі пасьля Другой Сусьветнай вайны. Вырастае новае пакаленьне, што зьлыбдаў вайны ня ведае. Ды вось даводзіцца аб новай вайне думаць. Пагатоў думаць аб вайне мусяць тыя, што ўжо адну перажылі.

У Першую Сусьветную вайну найбольш людзей пала на палёх бою. А ў тыле людзі мерлі ад пошасьцяў, ды потым голаду.

У Другую Сусьветную вайну пошасьцяў было менш і голад быў ня так страшны. Але людзі мерлі ў баёх і ў краі ад бомбаў і куляў.

У Першую Сусьветную вайну ваякі хаваліся ў акопах. У другую ў зялезабэтонных бункерах хаваліся-ратаваліся ад поўнай сьмерці й акалечаньня ўсе — ваякі й цывільнае насельніцтва. Але што й як уратуе людзей у час прышлай атамнай вайны?

На сяньня ведамы толькі адзін спосаб ратунку для людзей у час атамнага бамбардаваньня — бункер. Атамны бункер зусім розны ад калішняга зялезабэтоннага. Ён мае ратаваць ня толькі ад выбухаў і куляў, але ад яшчэ страшнейшай сьмерці — ад праменяў (радыяцыі).

Атамны выбух дае вялікую сілу, якой ня вытрымае ніякае зялеза ані бэтон. Але гэтая сіла сягае толькі некалькі сот мэтраў ад месца выбуху.

Больш страшное для насельніцтва — выпраменяваньні ў выніку атамнага выбуху. Праменьні пранізваюць цела і й раскладаюць яго. Пры тым боль неапісальны, ды сьмерць нямінучая. Праменьні гэтыя сягаюць далёка ў прастор, таму што нясе іх у сабе пыл ад выбуху, ды вецер, што пыл гэты разносіць.

Частка атамнага пылу асядае 30-45 хвілінаў пасьля выбуху. Той, хто перажыў першую хвалю выбуху, той, каго не забіла выпраменяваньне ў час выбуху, мае колькі хвілінаў часу схавацца ад радыяактыўнага пылу. Чым хутчэй у бункер — тым здаравей для цела. Атамныя праменьні, так як сьвятло, разыходзяцца па простай лініі. Яны затрымоўваюцца тоўстымі пластамі і гатунку зямлёю. Бункер выдатна ратуе ад гэтай радыяактыўнай сьмерці.

Атамны бункер ня трэба выліваць зь зялезабэтону. Сьцяна з пустакоў абсыпаная добра зямлёю; тоўстая столь, лепш агнятрывалая, таму што атамны жар запальвае ўсё вакол і пажары хутка шыраць; вэнтылятар зь фільтрам-ачышчальнікам паветра ад пылу — і бункер гатовы. Назапасіць крыху ежы, крыху пітной вады, вопраткі — на зьмену запыленай у час выбуху.

Атамны бункер мусіць быць блізка жыльля. Усё навокал пачне выпраменяваньне хутка пасьля выбуху. Збольшыцца яно, калі вернецца яшчэ пыл зьверху.

Радыяактыўныя праменьні ў большыні хутка губляюць згубную сілу. Трэба толькі вычакаць. Толькі час, а нішто іншае ня можа зьменшыць радыяактыўнасьці.

Бункеры патрэбныя ўсюды. Ніякая краіна, ніякае насельніцтва ня можа бязь іх абыйсьціся, калі пачнецца атамная вайна. Радыяактыўная сьмерць сягае на сотні кілямэтраў ад месца выбуху, калі вецер панясе туды пыл.

Некалькі штатаў ЗША прынялі законы, якія забавязваюць мець бункеры ў новапабудаваных дамох. Зроблена гэта дзеля небясьпекі вайны, а таксама з прычыны штораз большага выкарыстаньня атамнай энэргіі ў прадпрыемствах краіны. Ня гледзячы на ўсе меры асьцярожнасьці, атамны рэактар можа ўзарвацца й распыліць атамную сьмерць. Бункер тады ўратуе шмат каго, хто ў іншым выпадку зьгінуў-бы.

Трэба думаць і нашым суродзічам, ды рупіцца аб пабудове такога бункеру ў нашых хатах. Запас бяды ня чыніць. А сьцеражонага і Бог сьцеражэ.

Пабудова атамнага бункера лёгкая і танная. Трэба толькі выбраць кут узямельля хаты. Выгарадзіць гэты кут сьценамі з пустакоў. Шмат прастору ня трэба, але даволі месца, каб уся сям'я магла сядзець і легчы спаць, калі-б давялося быць у бункеры даўжэй. **А. Гарыгляд**

Зь Беларускага жыцьця

У ЧЫКАГА

У «Бацькаўшчыне» № 41 з 8-га кастрычніка 1961 г. паведамлялася, што 16-га верасьня ў Чыкага адбыўся сход Беларусаў. Ад таго 16-га верасьня адбыліся яшчэ чатыры сходы. На трох зь іх а. Язэп Гэрмановіч чытаў сваю новую паэму пад назовам «Князь і Лапаць», а чацьверты сход быў ськліканы дзеля канчальнага ўдасканаленьня ўдзелу Беларусаў на міжнацыянальнай выстаўцы, аб каторай гаварылася ўжо на сходзе 16-га верасьня.

Выстаўка адбылася 11-12-га лістапада, падрабязна аб якой, трэба спадзявацца, напіша нехта іншы. Падаць толькі трэба некаторыя асаблівасьці, як тое, што сп-чня Тарэса Тарасэвічанка на выстаўцы прала кудзелю. Гэта вельмі зацікавіла наведвальнікаў выстаўкі, якім наша «кудзельніца» дакладна ўсё тлумачыла. У нядзелю 12-га лістапада праф. Ліманоўскі нястомна інфармаваў наведвальнікаў пра Беларусь і Беларусаў. Успомненыя асобы бадай што найбольш спапулярызавалі нашу выстаўку. Крыху нядобра сталася, што падчас адкрыцьця выстаўкі мэрам Чыкага 11-га лістапада ня былі прысутныя нашыя «спонсары» выстаўкі. Апрача ўспомненага, 28-га кастрычніка ўвечары ў залі культурна-рэлігійнага цэнтру адбыўся бальмаскарад. Заля была запоўненая Беларусамі і нашымі сымпатыкамі — Амэрыканцамі. Даволі добры прыбытак з балю прызначаны на патрэбы царквы.

Усё прыгаданае дадатна папулярызуе Беларусаў паміж іншымі нацыянальнасьцямі — і ня толькі ў Чыкага.

Ігнашчык

Сёе-тое

Не пасьпелі Мікітавы «рабяты» параспаўзацца па хатах з тэй крамлёўскай камэдыі, званай XXII-ым зьездам КПСС, як сам курскі карыфэй ужо папёрся на правінцыю накручваць - падмазваць падпіхальна-паганяльны апарат, што зноў пачаў вельмі кульгаць і скрыпець у гэных дагонах і перагонах Амэрыкі.

І вось, гаворачы ў Ташкенце, Мікіта пачаў адкрываць новыя амэрыкі: «У змаганьні за павялічэньне вытворчасьці, таварышы, ня можна палягаць толькі на маральныя дзейнікі. Трэба і матэрыяльнае падахвочаньне. Самыя заклікі да павялічэньня прадукцыі — гэта замала». Чулі?

Выявілася, што ў Туркмэніі прадукцыя бавоўны ад 1958-га году ўпала на 40%, а ў Азэрбайджане ад 1955 г. — на 50%. А як-жа хрушчоўская цаліна? Ня гледзячы на вялізарныя выдаткі дзеля апрацоўкі й наваднеьня цалінных землеў, плёны зьменшыліся. А нельга-ж забываць, што цаліна — гэта Мікітава цаца, у ягонай галаве некалі нарадзілася, што гэта ён пагнаў сотні тысяч людзей дзеля ейнае апрацоўкі, што гэта ён ускладаў вялікія надзеі на цаліну, каб нарэшце скончыць з зачараваным колам недахопаў у прадукцыі збожжавых культур, малака й мяса. І цяпер . . . правал.

Мікіта, пэўна-ж з гэтым не пагодзіцца Ён будзе яшчэ намагацца вылезьці, падапнуць, а дзеля таго пацарпіць яшчэ не адзін «ахвярны казёл». Бо, як сказаў былы курскі пастух: «ніякая колькасьць грошы, ані пазычак ці машынаў не дапаможа, калі няма адпаведнага кіраўніцтва».

Вось дзе сук, Мікіта! Тут ты, як тыя англасасы гавораць, ударыў цьвік па самай галаве. Адно толькі ўлічы, што й ты належыш (ды й самы першы) да гэтага неадпаведнага кіраўніцтва. Нябось, чуеш ужо, што пад нагамі зямля гарыць. Бавоўну гадаваць і цаліне загадаць радзіць ці нявольнікам, каб дагналі й перагналі, гэта табе ня тое, што кулаком Айзэнгаўэру ў Парыжы махаць ці чаравікам па стале ў залі паседжаньняў ЗН у Нью Ёрку пярыць!

*

Сталінград ужо замянілі на Волгаград, а Сталіна — на Данецк, і г. д. Хрушчовагараду пакуль што яшчэ няма. Можа ўжо навучыліся асьцерагацца . . .

Уявеце-ж сабе, колькі гэта цяпер працы перапісаць нядаўную гісторыю, дзе калішні «отец и учитель» будзе паказаны цяпер як «предатель». «враг народа» й іншае.

А колькі-ж гэта нядаўна напісанай яшчэ гэтак званай літаратуры, за якую некаторыя людцы атрымлівалі сталінскія прэміі, апынецца на сьметніку! Мамкі мае! Вось дык пацеха!

*

Навязваючы да вышэйсказанага, варта прыгадаць, што з гэтага боку акіяну шматлікія партыйныя грышкі ходзяць цяпер як адурманеныя, як быццам іх хто бруднай анучай па твары зьехаў. Калі некалі ў Злучаных Штатах і Канадзе зьявіліся «дыпісы» (перамяшчэнцы), калі пачалі расказваць людзям, што Сосо — гэта найбольш нікчэмнік і тыран-крыміналісты, дык партыйныя грышкі празывалі тых бедных выгнаньнікаў фашыстымі й вучнямі нясла ўнае памяці Гэбэльса. Цяпер-жа, калі-б грышкі трымаліся прынцыпу й лёгікі ды раней імі-ж сказанага, мусілі-б і курскага карыфэя ды ягоную банду залічыць да фашыстых.

Дык вось яно тут у грышкаў неяк перавярнулася ў галовах. Ня ведаюць, якое дышла ў які бок сяньня вярнуць, каб заўтра выйшла . . .

*

Сёлета (у 1961 г.) мінула 100 гадоў ад часу скасаваньня прыгону. Ці мы мо слаба слухалі, ці не дагледзілі, але нешта нячулі тэй патаснай шуміхі з другога боку заслоны. Баяцца мусіць, бо як-ні-як, а прыгон у Эсэсэрыі спамінаць ня зусім мэтазгодна. Людзі падумаюць, што аб цяперашнім яшчэ больш жорсткім за ранейшы, прыгоне мова, ды хлынуць у ўстановы пытацца, калі яго скасавалі . . .

*

Ня ведаю, што-б вы на гэта сказалі. паважаны чытач. Можа й нічога. Вамжа мо няма патрэбы чытаць бальшавіцкае прэсы. Мяне-ж, прызнаюся, з тых усіх жаргонна-расейскіх слоў, сілком уціснутых у нашу падстрыжаную на расейскі лад мову, найбольш упікае слова «рэбяты». І яшчэ як яно само, дык поўбяды. Але як побач з запраўды беларускім «дзеці», дык аж плюнуць хочацца.

Гэтак вось у завяртанскім 78-м лістку, чытаем: «Якія ў вас цудоўныя дзеці: дапытлівыя, разумныя, ветлівыя . . . — так сказаў аб савецкіх дзецях турысты Беларус з Канады Іван Новік.»

І далей у тэй самай зацемцы: «Рэбяты ганарацца дружбай з рабочым . . .»

І ў іншым месцы: «У савецкай школе ўдзяляецца вельмі вялікая ўвага працоўнаму выхаваньню **дзяцей . . .**»

Што гэта такое? Дык як-жа мае быць: «**рабяты, рэбяты, ці дзеці**», Даводзіцца варажыць ці ўва ўсей гэтай неразьбярысе ці не «зрабіцца» й самі аўтары зацемак аб «рабятах» і «дзецях»?

Міхась Козыр

НАШЫЯ ПРАДСТАЎНІЦТВЫ

АНГЕЛЬШЧЫНА:
Mr. Aleksander Laszuk, 97 Moore Park Rd., London, S. W. 6.

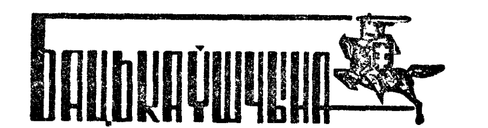
АЎСТРАЛІЯ:
Mr. A. Vasilenia, 39 Edwin St., Croydon, N. S. W.
Mr. A. Maroz, 109 Morrison Rd., Midland Junction, W. A.
Mr. M. Nikan, 14 Steel St., Spotswood—Melbourne, Vic.
Mr. W. Akavity, 80 Tapley Hill Rd., Royal Park, S. A.

БРАЗЫЛІЯ:
Mr. C. Cimafiejčyk, Prasa 76, Tiridentes, Curitiba — Parana.

ЗАДЗІНОЧАНЫЯ ШТАТЫ:
Mrs. L. Bielenis, 2042 W. St. Paul Ave., Chicago 47, Ill.
Mr. B. Danilovich, 303 Howard St., New Brunswick, N. J.
Mr. Ul. Duniec, 814 Brayton Ave., Cleveland 13, Ohio.

КАНАДА:
Mr. K. Akula, 57 Riverdale Ave., Toronto 6, Ont.

ФРАНЦЫЯ:
Union des Travailleurs Biélorussiens en France, 26, rue de Montholon, Paris 9.
Mr. W. Kasztelan, 33 rue Kleber, Mouvaux (Nord).

Беларускі тыднёвік палітыкі, культуры й грамадзкага жыцьця.

Выдавец: Уладзімер Бортнік

РЭДАГУЕ КАЛЕГІЯ

Артыкулы, падпісаныя прозьвішчам або ініцыяламі аўтара, не заўсёды выражаюць пагляды Рэдакцыі. Незамоўленыя рукапісы назад не звароцваюцца. Рэдакцыя адказвае на лісты толькі пасьля далучэньня паштовае маркі або міжнароднага паштовага купону.